

BÖLÜM 2

KÜRESELLEŞME EKSENİNDE FİNANSAL DIŞA BAĞIMLILIK: DIŞ BORÇLANMA¹

Nermin Yalçın², Aslı Yenipazarlı³

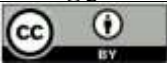
Özet

Küreselleşme, 1980'lerden itibaren neoliberal politikaların yaygınlaşmasıyla hız kazanmış ve ülkeler arasındaki sosyal, ekonomik ve finansal etkileşimi önemli ölçüde artırmıştır. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve finansal piyasaların genişlemesi, küresel fonlara erişimi kolaylaştırmakla birlikte ekonomik kırılganlıkları ve dışa bağımlılığı da derinleştirmiştir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen

1 Bu çalışma, YALÇIN, N.(2025)'in "Sermaye Akımları ve Finansal Dışa Bağımlılığın Uluslararası Ticarete Etkisi: Seçili Ülkeler Üzerine Bir Analiz" başlıklı yayınlanmamış doktora tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

2 Öğr. Gör. Dr., Yönetim ve Organizasyon, Karacasu Memnune İnci Meslek Yüksekokulu, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye. E-posta: nyalcin@adu.edu.tr | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3457-8981>

3 Prof. Dr., İktisat Bölümü, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye. E-posta: ayenipazarli@adu.edu.tr, asliseri@gmail.com | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5078-3037>

Lisans: Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (*License: Creative Commons Attribution 4.0 International*) (CC BY 4.0).

Açık Erişim / Open Access.

DOI (kitap): <https://doi.org/10.63127/tuaz.by.217>

Tavsiye Edilen Atıf / Recommended Citation:

Yalçın, N. ve Yenipazarlı, A. (2025). Küreselleşme ekseninde finansal dışa bağımlılık: Dış borçlanma. Ş. Ertekin ve E. Hanbay Kahriman (Ed.), *Modern kamu maliyesi perspektifinden Türkiye: Demografi, vergi, teşvik, sağlık ve sosyal politikalar* içinde (ss. 25-44). Turkuaz Yayınları.

<https://doi.org/10.63127/tuaz.by.217.c144>

tasarruf yetersizliği, sınırlı sermaye birikimi ve kronik cari açıklar, küresel sisteme entegrasyonun önünde temel yapısal engeller oluşturmaktadır. Bu yapısal sorunlar dış finansmana olan ihtiyacı artırmakta ve dış borçlanmayı kaçınılmaz bir politika aracı hâline getirmektedir. Ancak dış borç stokundaki artış, ekonomik karar alma kapasitesini daraltarak bağımlılık ilişkilerini güçlendirmektedir. Bu çalışma, küreselleşmenin tarihsel gelişimini temel alarak küreselleşme, finansal dışa bağımlılık ve dış borçlanma arasındaki ilişkiyi bütüncül bir çerçevede incelemektedir. Küreselleşme sürecine paralel olarak dış borçlanmanın seyri, seçilmiş ülkelere ait veriler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Dışa Bağımlılık, Dış Borçlar

JEL Kodları: F01, L33, H63

GLOBALIZATION-BASED FINANCIAL EXTERNAL DEPENDENCE: EXTERNAL BORROWING

Abstract

Globalization has accelerated since the 1980s with the spread of neoliberal policies and has significantly increased social, economic, and financial interaction among countries. While the liberalization of capital movements and the expansion of financial markets have facilitated access to global funds, they have also deepened economic vulnerabilities and external dependence. Particularly in underdeveloped and developing countries, inadequate savings, limited capital accumulation, and chronic current account deficits constitute major structural barriers to integration into the global system. These structural problems increase the need for external financing and make external borrowing an inevitable policy instrument. However, the rise in external debt stock strengthens dependency relationships by constraining countries' economic decision-making capacity. Building on the historical development of globalization, this study examines the relationship between globalization, financial external dependence, and external borrowing within a holistic framework. In parallel with the globalization process, the trajectory of external borrowing is evaluated in light of data from selected countries.

Keywords: Globalization, External Dependence, External Debts

JEL Codes: F01, L33, H63

1. Giriş

Küreselleşme; ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik alanlarda ülkelerin uluslararası etkileşimini ve karşılıklı bağımlılıklarını artıran, çok yönlü ve dinamik bir dönüşüm süreci olarak tanımlanmaktadır.

Özellikle 1980 sonrasında daha popüler hale gelen neoliberal politikalar neticesinde, dünya ekonomilerinin birbirleriyle entegrasyonunu hızlandırmıştır. Diğer yandan da bu sürece paralel olarak uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve finansal piyasaların derinleşmesi sonucunda uluslararası ekonomik ilişkiler daha bir kırılgan hale gelmiştir. Dünya sahnesinde yaşanan bu gelişmeler bir taraftan ülkelerin küresel finansal kaynaklara erişimini eskiye nazaran daha da kolaylaştırırken diğer taraftan da ekonomik kırılganlıkları artırmış ve de dışa bağımlılık sonucu kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

Dünya ekonomileri içinde özellikle gelişmekte olan ülkelerin, küresel ekonomik sisteme entegrasyonun önündeki en temel engellerin başında tasarruf yetersizliklerinden kaynaklanan sermaye hacimlerinin darlığı gelmektedir. Sermaye azlığının yanı sıra yüksek yatırım gereksinimi ve kronik cari açık gibi yapısal sorunlar da diğer önemli engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan bu sorunlar doğal olarak ekonomilerin dış finansmana daha çok ihtiyaç duymasına sebebiyet vermektedir. Tam da bu sebeple dış borçlanma, sermaye birikiminin yetersiz olduğu ekonomilerde temel bir finansman aracı olarak öne çıkmaktadır. Ancak ülke ekonomilerinde yaşanan dış borç stokundaki artış, ülkelerin ekonomik ve siyasal karar alma özerkliğini daraltmakta, ulusal politikalarını etkilemekte ve doğal olarak finansal dışa bağımlılık ilişkilerinin derinleşmesine yol açmaktadır (Yalçın, 2025: 1).

Bu çalışmada küreselleşmenin tarihsel gelişimi, finansal dışa bağımlılık olgusu, küreselleşme ile bağımlılık arasındaki etkileşim ve bu ekseninde dış borçlanma konusu çeşitli değerlendirmeler, veriler ve bulgularla sunulacaktır.

2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme kavramı, akademik literatüre ilk kez Anthony Giddens tarafından eklenmiştir (Ünay, 2021: 23). 1960'larda adını duyurmaya

başlayan küreselleşme kavramı her alanda adını oldukça sık duyduğumuz bir kavram haline gelmiştir. Özellikle 1980'lerde ekonomi, siyaset ve sosyoloji alanlarında daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Teorik tartışmalarda başlangıçta ismi konulmamış olsa da küreselleşmenin insan hayatının pek çok alanında bulunabileceği üzerinde çeşitli fikir ayrılıkları olduğu söylenebilir.

Küreselleşme, globalleşme, yeni dünya düzeni, post-modernizm kavramları çoğu zaman birbiri yerine kullanılmakla beraber küreselleşmeyi; dünyanın bütüncül bir mekânsal yapı haline kavuşması ve bireylerin evrensel bir insan niteliğine dönüşmesi olarak tanımlayabiliriz (Çalık ve Sezgin; 2005: 57).

Akademik alanda teorik tartışmalarda en çok üzerinde durulan konulardan birisi de küreselleşmenin başlangıç tarihi ile ilgilidir. Her ne kadar küreselleşmenin başlangıç tarihiyle ilgili olarak net bir fikir ortaya konulmuş olmasa da literatürde küreselleşmenin başlangıcıyla ilgili olarak üç yaklaşım üzerinde ortak kanıya varıldığı görülmektedir (Eşkinat ve Kutlu, 2014: 237).

Birinci yaklaşımın savunucuları; küreselleşmenin kökenini araştırdıklarında, elde edilen bulgular neticesinde tarihin en derinliklerine hatta küreselleşmenin tarihin başlangıcından bu yana geçerliliği olan dinamik bir süreç olarak kabul edilebileceğini belirtmektedirler (Grinin ve Korotayev, 2013: 10).

İkinci yaklaşımın savunucularına göre küreselleşme, modernizmin ve kapitalizmin gelişimine paralel olarak ortaya çıkmış ve bu süreçle birlikte önemli bir hız kazanmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sosyalist Blok'un dağılması, küreselleşme sürecine belirgin bir ivme kazandırmıştır (Kürkçü, 2013:3; Kaya ve Aydemir, 2011:15).

Üçüncü yaklaşımın savunucuları ise küreselleşmenin, sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesine ilişkin gelişmelerle ilintili olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir olgu olduğunu ifade etmektedirler (Elçin, 2012).

Genel olarak değerlendirildiğinde küreselleşme olgusunun özellikle 1980 ve sonrasında daha popüler olarak ele alındığı görülmüş olmakla beraber bu durum küreselleşmenin daha da eskiye dayandığı gerçeğini değiştirmemektedir. Literatür incelendiğinde küreselleşmenin tarihsel

gelişiminin üç safhaya ayrıldığı söylenebilir. Çalışmamızda bu safhaların neler olduğu alt başlıklar şeklinde açıklanacaktır.

2.1. Birinci Küreselleşme Safhası

Birinci küreselleşme safhası, 15. yüzyılda Amerika Kıtası'nın Kristof Kolomb tarafından keşfi ile başladığı ifade edilmektedir. Çünkü Avrupa'nın Amerika kıtasını keşfetme sürecine kadar olan zamanda ülkelerarası sınırları aşmak, yeni keşifler yapmak, sermayenin uluslararası hareketinin desteklenmesi ile alakalı çok güçlü bir ticaret algısının olmadığı, ancak Amerika kıtasının keşfinin ekonomik amaçlı olup yeni ticaret yolları bulma güdüsü ile yapıldığı görülmektedir. Bu safhada, sermayenin küreselleşmesi gerçekleşmezken, malların küreselleşmesi ise oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir (Karagül, 2001:207; Kazgan, 2012: 3; Varlık, 2009: 122).

Sonuç olarak, birinci küreselleşme safhasında sermayenin küresel ölçekte bütünleşmesinin sınırlı düzeyde de olsa gerçekleşmiş olması, serbest ticaret anlayışının ortaya çıkması, insani değerlerle bağdaşmasa da emeğin uluslararası ölçekte hareketlendiği ve uluslararası sermaye hareketlerinin hız kazanması bu dönemde ortaya çıkan önemli gelişmeler arasında görülmektedir.

2.2. İkinci Küreselleşme Safhası

İkinci küreselleşme safhası; ticari kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçişte öncülük eden Sanayi Devrimi ile başladığı, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı (1914-1945) yılları arası durakladığı, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945'lerden 1980 yılına kadar denk gelen süreci de içine alan dönem olarak ifade edilmektedir (Yalçın, 2025: 7).

İngiltere'de başlayan sanayileşmenin kısa süre içinde Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yayılmasıyla sanayi kapitalizmi küresel ölçekte etkisini göstermeye başlamıştır. Küreselleşmenin bu safhasında, Sanayi Devrimi sonrasında mal ve finans piyasalarında belirgin bir bütünleşme yaşanmış; teknolojik ilerlemeler ve sanayileşmeye bağlı olarak yeni ekonomik değerler üretilmiş ve iktisadi büyüme eğilimleri ortaya çıkmıştır (Karaçor, 2002:378; McNeill, 2002:587).

İkinci küreselleşme safhası, sanayileşme sürecinin yaşanması ve emperyalizmin genişlemesiyle karakterize olmuş güçlü bir dönüşüm

yaşamıştır. Ticaret kapitalizmi döneminden sanayi kapitalizmi dönemine geçişin daha da belirginleştiği bu süreçte, üretim biçimindeki dönüşümle birlikte küresel ekonomik yapı yeniden şekillenmiştir.

2.3. Üçüncü Küreselleşme Safhası

Üçüncü küreselleşme safhası, dünya genelindeki ekonomik ve siyasal yapıları derinden etkileyen bir dizi önemli gelişmelerle yeniden biçimlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın (1914-1918) patlak vermesi, ikinci küreselleşme döneminin ve serbestleşme politikalarının kesintiye uğramasına yol açarken; SSCB⁴'nin (30 Aralık 1922) kurulması, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın küresel düzeyde yarattığı ekonomik sarsıntılar ve 1939-1945 yılları arasındaki İkinci Dünya Savaşı, uluslararası sistemde ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümü hızlandıran temel kırılma noktaları olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde küreselleşmenin hem yönü hem de niteliği köklü bir değişim sürecine girmiştir.

Küreselleşmenin bu son safhası, 1990'lı yıllardan itibaren ivme kazanan ve günümüze değin devam eden kapsamlı bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bu safhayı önceki dönemlerden ayıran temel unsurlar; teknolojik gelişmelerin hızlanması, uluslararası ticaret hacmindeki belirgin artış, iletişim altyapılarının küresel ölçekte yaygınlaşması ve siyasal ile ekonomik sistemlerin yeniden yapılandırılmasıdır. Bu dönemde özellikle bilgi teknolojilerindeki devrim, internetin küresel ölçekte yaygınlaşması, uluslararası tedarik zincirlerinin oluşumu ve finansal piyasaların artan entegrasyonu küresel düzeyde önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Üçüncü küreselleşme safhasında ulusal sermaye, uluslararası bir niteliğe bürünmüş; uluslararası kapitalizmin yanı sıra finansal kapitalizmin egemenliğinin de yoğun şekilde hissedildiği bir sürece geçilmiştir. Bu son safha, küreselleşmenin nihai safhası olarak tanımlanabilir. Üç küreselleşme dönemi de incelendiğinde aralarındaki en temel kırılma noktalarının özellikle üretim yapılarında yaşanan dönüşümler olduğu göze çarpmaktadır (Yalçın, 2025).

4 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB): Bir diğer tanımı Sovyetler Birliği'dir. Vladimir Lenin önderliğinde 30 Aralık 1922 yılında kurulmuş olan ve Avrupa'nın doğu kesimiyle Asya'nın kuzeyi boyunca yayılmış olan Sovyetler Birliği, 26 Aralık 1991 yılında dağılmıştır.

Bu son safha, küreselleşmenin nihai safhası olarak nitelendirilebilir. Üç küreselleşme safhası birlikte değerlendirildiğinde, aralarındaki en belirgin kırılma noktalarının özellikle üretim yapılarında meydana gelen dönüşümler olduğu dikkat çekmektedir.

Amerika'nın keşfi, denizcilikte yaşanan gelişmeler ve merkantilizm anlayışının baskın olması, Birinci Küreselleşme Safhası'nda önemli bir itici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak bu dönemde insani nitelikten uzak özellikle emek sömürücülüğü faaliyetleri artmış, sömürgecilğe bağlı olarak tarım toplumunun yapısı değişmiş ve küresel ekonomik ilişkilerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

İkinci Küreselleşme Safhası'nın en önemli itici gücü 19. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler olduğu söylenebilir. Sanayileşme sonucunda üretim ve ticaret hacminin küresel ölçekte artması, ticaret şirketlerinin yayılmasını ve işgal faaliyetlerinin yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler, emperyalizmin güç kazanmasına ve sanayi toplumunun yapısal dönüşümüne zemin hazırlamıştır.

Üçüncü Küreselleşme Safhası, 1990'lı yıllarda başlayarak günümüze kadar süregelen bir süreci kapsamaktadır. Bu safhanın temel itici güçleri arasında özellikle çokuluslu şirketlerin artan etkisi, hızla ilerleyen teknolojik yenilikler ve küresel iletişim ağlarında yaşanan devrim niteliğindeki gelişmelerin olduğu görülmektedir. Ayrıca 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasıyla Batı dünyasının uluslararası sistemde baskın konuma yükselmesi, küreselleşme sürecinin hız kazanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Küreselleşme bu dönemde ekonomik, siyasal ve kültürel etkileşimlerin yoğunlaşmasıyla daha kapsamlı bir nitelik kazanmış; süreç, bilgi toplumunun oluşumunu destekleyerek küresel ekonomik entegrasyonu güçlendirmiştir.

Üçüncü küreselleşme safhası, 1990'larda başlayıp günümüzde halen varlığını devam ettiren bir süreçtir. Bu dönemin itici güçleri arasında çokuluslu şirketlerin artan etkisi, teknolojik gelişmeler ve iletişim devrimi yer almaktadır. Ayrıca, 1990'larda Soğuk Savaş'ın bitmesi, SSCB'nin çöküşüyle Batı dünyasının küresel ölçekte tek güç haline gelmesi de küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Küreselleşme, kültürel, siyasal ve ekonomik etkileşimlerle gelişmiştir. Bu süreç, bilgi toplumunun yapısal dönüşümünü teşvik etmiş ve küresel ekonomik entegrasyonu güçlendirmiştir.

3. Finansal Dışa Bağımlılık

Sermaye faktörü; gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere kıyasla daha az hatta kıt bir durumdadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerdeki gelirin düşük olması; ülke tasarruf ve yatırımlarının daha az olmasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerin tasarruf açığını büyük boyutlara ulaştırmakta ve tasarruf açığını kapatmak için dış tasarruflara yönelmelerine neden olmaktadır. Daha yüksek kredi piyasası sınırlandırılmasına tabi ülkeler (kredi riski yüksek olan ülkeler) borçlanmada daha yüksek faizler ve fiyatlandırmalar ile karşılaşmakta iken; bunun aksine daha düşük kredi kısıtlaması olan ülkeler ise daha ucuz faizler ve fiyatlar ile karşılaşmakta hatta bu olanaklara daha kolay erişim sağlamaktadırlar. Sermaye faktörünün azlığı hatta kıtlığı neticesinde ortaya çıkan finansal açıklık, finansal bağımlılığa yol açacak şekilde karşılanmak durumunda kalmaktadır. İşletmelerde, işletme içi gerçekleşen nakit akışlarının, işletmenin hem çalışma sermayesini hem de yatırım harcamalarını karşılayamaması neticesinde daha da çok dış finansman kaynaklarına başvurulmasının ve bu durumun da süreklilik arz etmesinin finansal bağımlılığı doğurduğu ifade edilmektedir (Taş,2019).

Finansman sorunu hem mikro hem de makro ölçekte ekonomilerinin temel sorunlarından birini teşkil etmektedir. Özellikle de iç sermaye kontrollerinin yoğun olduğu ülke ekonomilerinde dış ticaret yapan ihracatçı firmaların, iç ticaret yapanlara kıyasla finansman ihtiyaçları daha fazla olmaktadır. Bununla birlikte sermaye kontrollerinin yoğunluğu, dış ticaret yapan ihracatçı firmaların kredi tedarik seçeneklerini azaltmakta ve finansman bağımlılıklarını özellikle de dış finansman bağımlılık oranlarını bir hayli yükseltmektedir.

Dış borç stokundaki bir artışın ülkenin ödemeler bilançosundaki denkleştirme mekanizmasına (resmi rezervler ve istatistik farklar hesapları) borçlanma kaydı olarak yansması, ticari serbestleşme göstergesi olan ticari dışa açıklık oranının artışına negatif etkide bulunacak, finansal bağımlılıkta bir artış etkisi oluşturacaktır. Aksi yönde doğrudan yabancı yatırımlar ve toplam rezervlerdeki bir artış ise dışa açık bir ekonomide toplam ihracat ve ithalat miktarının toplam GSYİH içerisindeki payını artıracak, finansal dışa bağımlılığı azaltan veriler olarak kaydedilebilecektir (Yalçın vd., 2023).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, finansal dışa bağımlılığın hem mikro hem de makro düzeyde çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Mikro düzeyde finansal dışa bağımlılık, işletme içi nakit akışlarının çalışma sermayesi ve yatırım harcamalarını karşılamada yetersiz kalması sonucunda, bu ihtiyaçların dış finansman kaynaklarıyla giderilmesi durumu olarak tanımlanabilmektedir (Taş, 2019).

Makro düzeyde finansal dışa bağımlılık; iç tasarrufların yetersiz olması, cari açığın kronik bir nitelik kazanması ve dış borç stokunun iç kaynaklarla karşılanamayacak kadar yüksek seviyelere ulaşması gibi nedenlerle, bir ülkenin yatırım, kalkınma ve cari açığı azaltmaya yönelik makro ölçekli hedeflerini gerçekleştirebilmek için dış kaynaklara ihtiyaç duyması şeklinde tanımlanabilmektedir.

Finansal dışa bağımlılık, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde yaygın olarak gözlenen bir olgudur. Bu ülkelerin kendi imkânlarıyla oluşturabildikleri iç tasarruflar, kalkınma ve yatırım politikalarının gereklerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu ekonomilerde finansal dışa bağımlılık düzeyi oldukça yüksektir. Bu durum, ülkelerin dış borçlanmaya yönelmelerine ve dış borç stoku hacminin giderek artmasına yol açmaktadır.

Ülke içindeki kurum ve yerleşiklerin, uluslararası kuruluşlar, kurumlar ve kişilerden dış kredi temin etmeleri sonucunda, hem dış borç stoku hacmi artmakta hem de buna bağlı olarak finansal dışa bağımlılık durumu ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle dünya ekonomilerinin özellikle 1980’li yıllardan itibaren neo-liberal politikaları benimsemeleri, uluslararası sermaye hareketlerini sınırlayan veya engelleyen düzenlemelerin kısmen ya da tamamen kaldırılmasına yol açmıştır. Yaşanan bu gelişme, birçok ülkede finansal dışa bağımlılığın artmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca, kalkınma ve yatırım politikalarının gerektirdiği finansmanı karşılayacak düzeyde yeterli düzeyde iç tasarruf hacmine sahip olunmamasının yanı sıra kronikleşmiş cari açık hali de söz konusu bağımlılığın süreklilik kazanmasına neden olmaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kamu borç yapısının büyük bir bölümü dış borçlanma şeklinde olduğundan, finansal dışa bağımlılık uzun zamandır aşına bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kamu borç yapısının büyük bir bölümünün dış borçlanma biçiminde olması nedeniyle finansal dışa bağımlılık uzun süredir karşılaşılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Atique ve Malik, 2012; Tadora ve Smith, 2006). Bu durum, döviz kuru dalgalanmalarına, faiz yükünün artmasına ve borç geri ödemelerinde dış kaynaklara olan bağımlılığın güçlenmesine yol açarak, söz konusu ülkelerin makroekonomik istikrarını ve kalkınma politikalarını doğrudan etkilemektedir.

4. Küreselleşme ve Finansal Dışa Bağımlılık Arasındaki İlişki

1990’larda başlayıp günümüzde halen varlığını devam ettiren ve üçüncü küreselleşme safhası da denilen bu son süreçte çokuluslu şirketlerin etkisi daha da artmış, teknolojik gelişmeler ve iletişim devrimi yaşanmıştır. Ayrıca, 1990’larda Soğuk Savaş’ın bitmesi, SSCB’nin çöküşüyle Batı dünyasının küresel ölçekte tek güç haline gelmesi de küreselleşmeyi hızlandırmıştır.

Küreselleşme, kültürel, siyasal ve ekonomik etkileşimlerle gelişmiştir. Bu süreç, bilgi toplumunun yapısal dönüşümünü teşvik etmiş ve küresel ekonomik entegrasyonu güçlendirmiştir. Ayrıca 1980’lerden günümüze birçok ülkenin, neo-liberal politikalara yönelerek uluslararası sermaye akımlarını serbestleştirme yolunu benimsemeleri, ülkelerin mali bağımlılık eğilimlerinin artmasına ve küreselleşmedeki yoğunlaşma ile birlikte finansal bağımlılığın daha da güçlenmesine yol açtığı görülmektedir (Ali, 2022: 25).

Finansal dışa bağımlılık ile küreselleşme arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Küreselleşme; sosyal, siyasi, teknolojik, finansal ve ekonomik birçok alanda dünya ülkelerini etkisi altına alarak, onların birbirleriyle daha yoğun ve sıkı bir ilişki ağı geliştirmelerine neden olmuştur. Bu süreç, doğal olarak ekonomik ve finansal küreselleşmenin daha hızlı biçimde ilerlemesine yol açmış ve ülkeler arasındaki finansal bağımlılığın daha da artmasına zemin hazırlamıştır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, özellikle küreselleşmenin ve Sanayi Devrimi’nin etkisiyle mal, hizmet ve sermaye dolaşımını sınırlayan engellerin aşamalı olarak kaldırılmasına yönelik çabaların serbestleşmeyi

daha da hızlandırdığı görülmektedir. Bu gelişmeler finansal kapitalizmi⁵ önemli ölçüde güçlendirmiş ve daha özgür bir yapıya kavuşturmuştur (Kazgan, 2012: 4).

Finansal dışa bağımlılığın, küreselleşmenin bir sonucu olarak ekonomi ve finansal kapitalizmde yaşanan önemli dönüşümlerden güçlü biçimde etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sermayenin serbestçe dolaşabilmesi, dünya ekonomilerinin birbirleriyle daha fazla entegre olmalarına yol açmış ve ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık düzeyini belirgin biçimde arttırmıştır.

Tarihsel olarak finansal bağımlılığı şekillendiren dinamikler arasında, başta küreselleşme olmak üzere savaşların finansman maliyetleri, bütçe ve cari açıklar ile yetersiz vergi gelirleri gösterilebilir.

Türkiye’de 1980-1983 yılları arasında para ve sermaye piyasalarının kurumsal ve yasal alt yapısı oluşturuldu. Bunun önkoşulları, 1980’lerdeki hamiline/ciro edilebilir mevduat sertifikası, 1970’lerde yoğunlaşan özel sektör tahvil ve hisse senedi ihracı ve 1960’lardaki Tasarruf Bonoları uygulamalarıydı. Tasarruf Bonoları devlet için, hisse senedi ve tahvil holdingler/şirketler için, son olarak ciro edilebilir mevduat sertifikaları da bankalar için bilançolarının pasif/yükümlülük yönetimi ile kaynak elde etme yöntemleriydi. Her bir uygulama, farklı toplumsal kesimlerin mudileştirilmesine farklı derecelerde katkıda bulunmuştu. Fakat bir yandan da bu uygulamalarla bankerliğin/tefeciliğin görünür olduğu, para ve sermaye piyasalarındaki belirleyiciliğinin arttığı vurgulanabilir. 1960’lı yıllardan 1980’li yılların başlarına kadar ele alınan üç uygulama için özellikle Milliyet Gazetesi’nin küçük ilanlar sayfası belirli rutinlerde taranarak niceliksel ve niteliksel bilgiler derlenmiştir.

Finansallaşma ve finansal bağımlılık kavramları üzerinden yürütülen tartışmalar kapitalizmi, geç kapitalistleşme deneyimleri üzerinden yeniden düşünmemize neden olmaktadır. Kapitalizmi yeniden düşünürken hiç kuşkusuz öne çıkan bu kavramların bir yandan yaşanan süreçlerle yani, tarihsel dönemlerle birlikte düşünülmesi ve diğer yandan da finansal dinamiklerle yüzleşen kapitalist toplumların kendilerine özgü deneyimlerinin

5 Finansal Kapitalizm: Faizle ödünç para verme, borsa ticareti ve tahvil, hisse senedi ve türev araçlar gibi çeşitli finansal ürünlere yatırım gibi faaliyetler yoluyla kar elde etmeyi içeren bir kapitalizm biçimidir. International Encyclopedia of Human Geography, 2020: 23.

gündeme alınması gerekmektedir. Bu durum geç kapitalistleşen ülkelerin dünya kapitalizmine eklemlenme süreçlerinin analizini ve dahası işaret edilen bu iki gereklilik ile Türkiye’de finansallaşma ve finansal bağımlılık konusunu imalat sanayi üzerinden ele alan bir çerçeveden hareketle düşünmeyi anlamlı kılmaktadır. Bu doğrultuda finansallaşma ve finansal bağımlılık olgularının imalat sanayi üzerinden üretim alanıyla bağlantısını kuran bir analiz, bu olguların ilişki içinde olduğu diğer değişkenleri açığa çıkarması bakımından önemlidir. Bu çerçeveden hareketle çalışmanın amacı, Türkiye’de geç kapitalistleşmeye dayalı sermaye birikim sürecinin 2001 krizinden sonraki evresinde üretim mallarında ithal girdi bağımlılığı olarak somutlaşan üretime dair yapısal çelişkilerin finansal işleyişle olan içsel bağlantılarını imalat sanayinin borçlanma dinamikleri üzerinden kurmaktır. Türkiye’de imalat sanayinin 2001 krizi sonrasına ilişkin yakın dönem pratikleri, üretim malları ithalatı için gereken döviz biçiminde borçlanmanın ağırlık kazandığı bir aşamaya karşılık gelmektedir. İmalat sanayini, üretim araçları üretimi (Departman I) ve tüketim araçları üretimi (Departman II) biçiminde iki ayrı üretim kategorisi olarak ele aldığımızda, Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde karakteristik bir özellik olarak Departman II üretimindeki yoğunlaşma, daha fazla Departman I ihtiyacına yol açmaktadır. Ancak geç kapitalistleşmenin getirdiği yapısal sınırlar ve sermaye birikim düzeyinin kendisine özgü tarihsel koşulları, imalat sanayi üretim yapısının Departman I ithalatına bağlı olarak sürdürülmesine neden olmaktadır. Bu yüzden de imalat sanayinde yapısal bir dönüşüm olmaksızın devam eden üretim artışları, bir yandan üretim için gereken finansmanı borç sermaye biçiminde açığa çıkarırken diğer yandan da döviz biçiminde borç sermayenin üretken sermaye yatırımlarına dönüşmemesinden dolayı kırılamayan bir borç sarmalı yaratarak finansal bağımlılığı arttırmaktadır (Akyüz, F., 2023).

Ülkeler artan finansal bağımlılığı azaltmak için çeşitli politikalar ve düzenlemeler uygulamışlardır. Geleneksel olarak, rasyonalizasyon ve vergi yumuşatma⁶ yaklaşımı, finansal bağımlılığı sınırlamanın en etkili yolları arasında görülmektedir. Ancak 1980’lerden bu yana artan finansal bağımlılık eğilimini azaltmak amacıyla rasyonalizasyon ve vergi yumuşatma

6 Vergi Yumuşatma: Vergi yumuşatma, vergilerin zaman içinde nispeten düz (istikrarlı) bir seyir izlemesini sağlamak amacıyla dönemler arası olarak vergileri ayarlama uygulamasını ifade eder (Ghosh, 1995: 1034).

düzenlemelerine başvurulmuş olsa da bu çabalar istenilen sonuçların elde edilmesini sağlayamamıştır (Ali, 2022: 24).

5. Dış Borçlanma

Dış borçlanma olgusuna ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme yapmadan önce, kavramın açık ve net bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Dar anlamda dış borçlanma, bir devletin veya kamu kuruluşunun yurtdışı kaynaklardan mali nitelikte fon temin etmesi olarak ifade edilirken; geniş anlamda dış borçlanma ise ülke içindeki yerleşiklerin ve kuruluşların ülke dışındaki kişi ve kuruluşlardan kredi temin etmesi olarak ifade edilmektedir (Yalçın, 2025: 92; Thiora, 2021).

Bir diğer tanımlamaya göre devletin bizzat kendisinin ya da ona ait kuruluşların dış kaynaklardan elde ettikleri mali ya da reel gelire dış borçlanma denilmektedir (Bölükbaş, 2017: 24). Bununla birlikte Dünya Bankası tarafından kabul edilen tanıma göre dış borç; yerleşik olmayanlara para, mal veya hizmet olarak geri ödenebilen mali değer olarak kabul edilmektedir.

Hükümetler çoğunlukla düşük gelirlerle yüksek kamu harcamaları arasındaki bütçe açığını gidermek veya vadesi gelen borç yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla dış borçlanmaya sık sık başvurumaktadırlar. Bu borçlar içinde kamu, kamu garantili ve özel garantisiz uzun vadeli borçlar, kısa vadeli borçlar ve IMF kredisi kullanımı vardır.

Fon kaynaklarının yetersizliği nedeniyle ek finansmana ihtiyaç duyan ülkelerin başvurduğu uluslararası borç veren kuruluşlar arasında Dünya Bankası, IMF, Bölgesel Kalkınma Bankaları ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) fonlarının yanı sıra çeşitli uluslararası kalkınma bankaları, fonlar ve vakıflar yer almaktadır (Barut, 2023: 10).

Ülkelerin ekonomik performansları üzerinde dış borçlanmanın belirleyici bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Dış borçlanma, bu ülkelerin yatırım, kalkınma ve makroekonomik istikrar hedeflerini gerçekleştirmelerinde önemli bir finansman kaynağı olmanın yanı sıra; borcun sürdürülebilirliği, döviz kuru baskıları, faiz yükü ve dışa bağımlılık gibi çeşitli riskleri de beraberinde getirdiğinden üzerinde önemle durulması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, dış borçlanmanın düzeyi ve yapısı, söz konusu ülkelerin ekonomik büyüme

dinamiklerini, mali disiplinlerini ve uzun vadeli kalkınma stratejilerini doğrudan etkileyen temel unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Ülkelerin yüksek büyüme hızlarına ve daha yüksek yaşam standartlarına ulaşabilmeleri için mevcut iç tasarruflarını daha üretken alanlara yönlendirmeleri gerekmektedir. Ancak yurtiçi kaynakların üretken sektörlere zamanında veya yeterli düzeyde aktarılmaması, hedeflenen yatırım düzeyine ulaşılmasını engellemekte ve ekonomik kalkınma sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, iç tasarruflar ile ulaşılması hedeflenen yatırım seviyesi arasında bir açık ortaya çıkmakta; söz konusu açığın giderilmesi amacıyla ülkeler dış tasarruf kaynaklarına yönelmektedir. Bu durum ise, dış borçlanma düzeylerinin ve dış borca bağımlılığın zaman içinde artmasına yol açarak, ülkelerin finansal dışa bağımlılığını daha da derinleştirmektedir.

Yapılan pek çok çalışma göstermiştir ki dış borçlanma, ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Papanek (1973) ve Gupta ve Islam (1983) tasarruf oranları, yabancı sermaye akımları ile ekonomik büyüme değişkenlerini Stoneman (1975) ise toplam dış borçları da dahil ederek yaptıkları çalışmalarının sonucunda ekonomik büyümenin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu nedenle dış borçlanmanın, yatırımları finanse etmede ve daha yüksek seviyelerde ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir araç olduğu yapılan çalışmalarla da görülmüştür.

Diğer bazı çalışmalar ise, dış borçlanmanın verimli alanlara yönlendirilmediği durumlarda ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyerek ekonomiye fazladan bir yük oluşturduğunu ve bu nedenle de ülkelerin hem ekonomik hem de mali yapıları üzerinde baskı yarattığını ortaya koymaktadır (Shahzad vd., 2014: 2133; Biçer, 2020: 23).

Kamu kuruluşları, yetersiz iç tasarruf ve finansman kaynakları nedeniyle ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli dış borçlanma yöntemlerine başvurmaktadır. Kamunun finansman ihtiyacını gidermek üzere gerçekleştirdiği dış borçlanma genel olarak aşağıdaki şekillerde ortaya çıkmaktadır (Eğilmez, 2013).

1) Kredi kullanımı yoluyla borçlanma: Kamu kurum ve kuruluşları, projelerini finanse etmek amacıyla yabancı bankalardan belirli bir faiz ve vade karşılığında kredi temin etmektedirler. Yabancı bankalardan sağlanan krediler; kısa, orta ve uzun vadeli olabilmektedirler. Kısa vadeli krediler genellikle geçici likidite ihtiyaçlarını karşılarken; uzun vadeli

krediler ise altyapı, enerji, ulaşım ve sosyal projeler gibi büyük ölçekli yatırımlar için kullanılmaktadır.

2) Tahvil ihracı yoluyla borçlanma: Kamu kurum ve kuruluşları, yurtdışı sermaye piyasalarına tahvil ihraç ederek finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla borçlanmaya yönelmektedirler. Tahvil ihracı, devletlerin veya kamu kuruluşlarının sabit veya değişken faizli menkul kıymetler ihraç ederek yatırımcılardan fon toplamasına imkân tanır. Bu borçlanma yöntemi daha çok büyük ölçekli altyapı, enerji, ulaşım, vb. projeler gibi uzun vadeli yatırımların finansmanında tercih edilmektedir.

3) Yabancı devletlerden borçlanma: Ulusal devletler, belirli bir faiz ve vade karşılığında geri ödemeyi taahhüt ederek yabancı devletlerden kredi talebinde bulunarak dış borçlanma yoluna başvurmaktadırlar. Bu borçlanma, genellikle iki ülke arasında imzalanan resmi anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilir ve kalkınma projeleri, altyapı yatırımları veya bütçe açıklarının finansmanı gibi amaçlarla kullanılabilir. Ancak bu borçlanma türü, borç veren devletin, borç alan ülkenin ekonomik ve dış politika bağımsızlığı üzerinde dolaylı etkilerde bulunmasına ve ayrıca, geri ödeme yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda ise diplomatik ve ekonomik yaptırımların gündeme gelme riski de içinde barındırmaktadır.

4) Uluslararası kuruluşlardan borçlanma: Kamu kurum ve kuruluşları, finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve çeşitli kalkınma bankaları gibi uluslararası kuruluşlardan dış borç temin etmeye yönelmektedirler. Bu borçlanma daha çok kalkınma programları, yüksek maliyetli altyapı projeleri veya makroekonomik istikrarı destekleyici reformlar için kullanılmaktadır. Uluslararası kuruluşlar, bu kredileri temin ederken karşılığında belirli koşullar ve politik reform taleplerinde bulunabilmektedirler.

Tablo 1.1. Seçili Yükselen Ekonomi Ülkelerine Göre 2018-2023 Dönemi Toplam Dış Borçlar (Milyar ABD \$)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Arjantin	296,72	299,35	275,47	266,75	266,90	266,16
Brezilya	557,76	568,70	549,32	571,53	579,46	607,11
Çin	1.961,56	2.114,16	2.326,23	2.724,35	2.448,05	2.420,21
Endonezya	379,85	402,37	417,06	417,86	396,03	406,05
Filipinler	78,99	83,64	98,50	106,44	111,23	121,40
Güney Afrika	180,18	190,73	175,41	169,43	171,72	165,78
Hindistan	521,17	561,01	564,97	611,98	615,51	646,78
Kolombiya	133,32	138,98	155,77	172,15	184,40	197,50
Meksika	602,00	617,44	616,68	601,47	585,46	595,91
Mısır	99,45	114,91	132,53	145,99	163,09	168,06
Rusya	54,20	68,31	61,85	76,96	65,57	65,57
Tayland	172,10	168,59	186,86	196,67	201,05	193,62
Türkiye	426,80	414,87	429,76	436,37	457,91	499,84

Kaynak: Dünya Bankası, 2025 verileri ile tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1.1’de 2018-2023 yılları arası seçili yükselen ekonomi ülkelerine ait toplam dış borç verileri ABD doları cinsinden gösterilmektedir. Bu tablo bize yapısal farklılıkları olan seçili yükselen piyasa ekonomi ülkelerinin dış borçlanma hacimleri ve eğilimleri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Bu verilere bakıldığında gelişmekte olan yükselen ekonomilere sahip ülkelerde toplam dış borçların dalgalı bir seyir izlese de genellikle yıllar içinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu artışlar, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerinin finansmanı açısından gerekli bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda ülkelerin finansal dışa bağımlılık düzeyi hakkında da bilgi vermektedir.

Özellikle 2018-2023 yılları arasında yerel ekonomik sorunların yanı sıra aniden ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını ,tedarik zinciri aksaklıkları, yüksek enflasyon, küresel ekonomik daralma ve faiz artışları gibi faktörlerle birleşerek ülkelerin dış borçlanma eğilimleri önemli ölçüde etkilemiştir. Sonuç olarak bu dönemde dünya genelinde toplam dış borç hacmi belirgin biçimde artmıştır (Yalçın, 2025).

Endonezya, Filipinler, Hindistan, Kolombiya, Mısır ve Tayland’da toplam dış borç hacmi genel olarak artış trendi göstermektedir. Özellikle Hindistan ve Kolombiya’da artışın istikrarlı olduğu ve bu durumda özellikle gelişmekte olan ülkelerde iç tasarrufların yetersizliği ve büyüme hedefleri doğrultusunda dış finansmana duyulan ihtiyacının fazla oluşu gösterilebilir.

Tablo 1.1'e göre Rusya'da toplam dış borç stoklarında küçük dalgalanmalar gözlemlenmiş olup 2022 ve 2023 yıllarında toplam dış borç miktarı 65,57 milyar ABD doları olarak sabit kalmıştır.

Türkiye'nin bu döneminde toplam dış borçların sürekli artış gösterdiği ve 426,80 milyar ABD dolarından 499,84 milyar ABD dolarına kadar yükseldiği görülmektedir.

6. Sonuç

Küreselleşme, ekonomik sistemlerin birbirleriyle entegre olmasına ve sosyal, siyasi, ekonomik ve finansal ilişkilerin daha da yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu süreçte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sermaye yetersizliği ve tasarruf açığı nedeniyle dış finansmana yönelmiş olmaları bu ülkeleri ekonomik olarak dışa bağımlı hale getirmiştir. Sermayenin serbest dolaşımı, ülkeler arasındaki ekonomik ve finansal bağları güçlendirmiş; karşılıklı bağımlılık ve borçlanma eğilimlerini derinleştirmiştir. Dış borçlanma bu bağımlılık ilişkisinin en önemli araçlarından biri hâline gelmiştir.

Dış borçlanma, gelişmekte olan yükselen ekonomiler için yatırım ve kalkınma hedeflerinin finansmanı açısından kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Dış borçlanma, gelişmekte olan yükselen ekonomilerin büyüme hedeflerini desteklemekle birlikte kontrolsüz sermaye hareketleri, dış borçların verimli alanlara yönlendirilememesi ve aşırı borçlanma, ekonomik kırılganlıkları derinleştirmektedir. Bu nedenle ülkelerin sürdürülebilir borç politikaları geliştirmesi, yerli tasarrufları artırması ve üretim yapısını güçlendirmesi gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde yurtiçi tasarruf oranlarının yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı bu ülkelerde kalkınmanın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan finansmanın temin edilmesinde dış borçlanmaya olan bağımlılık artmıştır. Bu durum ilerleyen yıllarda çoğu gelişmekte olan ülke için dış borçların sürdürülebilir olmaktan çıkmasına ve ciddi bir ekonomik soruna dönüşmesine yol açmıştır. Bununla birlikte ekonomik küreselleşme olgusunun artması uluslararası sermaye akımlarının dolaşım hızının artırmış ve bu ülkelere dönük yoğun sermaye girişlerine neden olmuştur. Aynı zamanda turizmin küresel ölçekte ivme kazanması gelişmekte olan ülkelere ciddi ekonomik gelir sağlamıştır (Baltacı vd., 2018).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki dış borçların verimli alanlara yönlendirilmediği durumlarda, ekonomik büyüme olumsuz etkilenmekte ve mali yapı üzerinde ek bir yük oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle, dış borçlanmanın düzeyi, türü ve yönetimi, ülkelerin ekonomik istikrarı ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu anlamda küreselleşme ve bu süreçte oluşan dış borçlanma sürecinin artan mobilite ve ülkelerarası etkileşim ile birlikte hızlanması aynı zamanda özellikle kırılgan gelişmekte olan ülkelerin finansal dışa bağımlılıklarında artan bir durum oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Akyüz, F. (2023). “Türkiye’de Finansallaşmanın Dip Akıntısı: Köşe Başlarında Satılan Yükümlülükler”, Bağımlı Finansallaşma: Türkiye ve Küresel Güneyde Dönüşüm, Praksis-, Sayı:61
- Ali, A. (2022). Determining Pakistan's Financial Dependency: The Role of Financial Globalization and Corruption. *Journal of Business and Economic Options*, 5(1), 24-38.
- Atique, R., & Malik, K. (2012). Impact of domestic and external debt on the economic growth of Pakistan. *World Applied Sciences Journal*, 20(1), 120-129.
- Baltacı, N., Çam, A.,V., Akyol, H. (2018). “Turizm, ekonomik küreselleşme ve dış borçlanma arasındaki ilişki: Heterojen panel analizi yöntemi, Eylül 2018, *International West Asia Congress of Tourism Research*.
- Barut, T. (2023). Borçların Sürdürülebilirliği ve Çok Borçluluk Ölçütleri Açısından Türkiye’de 2000 Sonrası Dış Borçların İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Biçer, B. (2020). Dış Borç-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2017 Dönemi Türkiye Örneği. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 23-45.
- Bölükbaş, M., T. (2017). *Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Dış Borçlanma İlişkisi; Ekonometrik Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.
- Elçin, A. B. (2012). Küreselleşmenin Tarihçesi. Ankara.

- Eşkinat, R. ve Kutlu, E. (2014). *Dünya Ekonomisi* (1. Baskı). Eskişehir: Nisan Kitapevi.
- Grinin, L. E. & Korotayev A. V. (2013). Origins of globalization. *Globalistics and Globalization Studies*, 8–35.
- Gupta K.L. & Islam, M.A. (1983). Foreign capital, savings and growth: An international cross-section study, *Reidel Publishers*, Boston, 1983.
- Karaçor, Z. (2002). Küreselleşme Süreci ve İstikrar Arayışındaki Türkiye Ekonomisi. (Der. M. Ali Çukurçayır), *Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi*. Çizgi Kitabevi.
- Karagül, M. (2001). Küreselleşme, Küresel Kriz ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 15 (2).
- Kaya, M. ve Aydemir, C. (2011). Küreselleşmenin tarihsel gelişimi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 14-36.
- Kazgan, G. (2012). *Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri*. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/53. https://www.tek.org.tr/pdf/613_9122022_221538.pdf
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 3(2), 1-11.
- McNeill, W. H. (2002). *Dünya Tarihi*, (Çev. Alaeddin Şenel). Ankara: İmge Kitabevi.
- Oran, B. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 5. Basım, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Taş, Y. (2019). *İşletmelerin Finansal Açıdan Banka Bağımlılığını Etkileyen Faktörler: Borsa İstanbul İşletmeleri Uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Thiora, M. M. (2021). Effects of External Debt on Economic Growth in Kenya (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2009). *Economic development*. Pearson Education.
- Ünay, H. (2021). Endizm Bağlamında Bir Küreselleşme Sorgusu: Küreselleşmenin Sonu Mu? *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 17-35.
- Papanek, G.F. (1973). Aid, Foreign Private Investment, Savings and Growth in Less Developed Countries. *Journal of Political Economy* 81, 120-130.
- Shahzad, F., Zia, A., Ahmed, N., Fareed, Z., & Zulfiqar, B. (2014). Impact of external debt on economic growth: A case study of Pakistan. *European Researcher*, 89(12-2), 2133-2140.
- Stoneman, C. (1975). Foreign Capital and Economic Growth. *World Development*, 3(1), 11-26.

- Varlık, A.B. (2009). *Küreselleşme ve Küreselleşmenin Orta Doğu'ya Etkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.
- Yalçın, N. (2025). *Sermaye Akımları ve Finansal Dışa Bağımlılığın Uluslararası Ticarete Etkisi: Seçili Ülkeler Üzerine Bir Analiz*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yalçın, N., Yenipazarlı, A. ve Aktürk Hayat, E (2023). Finansal Dışa Bağımlılık: 1993-2021 Türkiye Üzerine Zaman Serisi Analizi. Uluslararası Tam Metin Bildiri. Asead 11. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Ejser 20-22 Mayıs 2023 Lozan-İsviçre (11th International Symposium On Social Sciences 20-22 Mayıs/May 2023 Lozan-İsviçre / Lausanne-Switzerland), 1472-1486.